

KKTC için Covid-19 Pandemisi Sektörel Analiz ve Senaryo Çalışması

Lipa Consultancy

13 Nisan 2020

Giriş

Bu çalışma tüm dünya ile birlikte ülkemizi de etkisi altına alan Covid-19 pandemisi ve yaratacağı ekonomik etkiler hakkında bazı tahminler yapmak amacıyla hazırlanmıştır. Olası gelecek senaryolarına ve yaratacağı etkilere hazırlık yaparak özek sektörün bu zor süreçten en az hasarla çıkması için kılavuzluk yapmak, bu dokümanın esas amacıdır.

Senaryoların oluşturulmasında başta THINK.ing olmak üzere çeşitli düşünce kuruluşlarının çalışmaları referans olarak ele alınıp ülkemiz şartlarına ve sektörlerle uyarlanmıştır. Yapılan birçok ekonomik senaryo çalışması şu anda nerdeyse tüm ülkelerin hedef aldığı bir temel durumu merkeze koyup, daha sonra bu hedef durumdan iyi veya kötü yönde olası sapmaları ele almaktadır. Bu çalışma da bir hedef durum senaryosu ve bunun dışında da 3 farklı senaryo olmak üzere 4 olasılığı dikkate almaktadır.

Hedef durum senaryosunun dışında, ki iyimser yönde bir senaryo olduğunu düşünebiliriz, bir daha iyimser iki de kötü ve korkunç senaryo olasılıkları hazırlanmıştır. Her bir senaryo için reel sektörün farklı alanlarının nasıl etkileneceği tamamen olasılıklar ve karşılıklı etkileşimler dikkate alınarak tahmin edilmiştir. Hangi senaryonun olasılıkla gerçekleşeceğini tahmin etmenin zorluklarına ek olarak, her bir senaryonun birbiri ile tamamen etkileşim içerisindeki alt sektörlerin her birini nasıl etkileyeceğini anlamak ve tahmin yürütmenin zorluğu pandemi ile mücadele etmek kadar zor bir süreç. Dolayısı ile okuyucuların bu senaryoları incelerken ve sektörler üzerindeki etkilerini analiz ederken kendi birikimlerini ve bu raporun hazırlandığı günden sonra ortaya çıkan yeni koşulları ve tabi ki hükümetin şimdiden tahmin edilmesi zor uygulamalarını da dikkate almaları önerilmektedir.

İşletmelerin bu yeni süreçte ayakta kalabilmesi ve değişmesi kaçınılmaz olan yeni düzene adapte olabilmesi için öncelikle bizi bekleyen koşulları senaryo temelli de olsa iyi analiz etmesi gerekecektir. Krize hızlı reaksiyon gösteren işletmeler bir adım önde olmakla beraber kriz sonrası dünyayı şimdiden kurgulayabilenler ve bunun için hazırlık yapanlar çok daha başarılı olabileceklerdir. Bu dokümanın da ileriye planlamak isteyen ve yeni ekonomik düzende kendisine yer bulmak isteyen şirketlere yol göstermesini umut etmekteyiz.

Saygılarımla,

Memduh Erişmen

Yönetim Danışmanı / Direktör
Lipa Consultancy

1. Hedef Durum Senaryosu:

Bu senaryo neredeyse tüm dünyanın hedeflediği ve “grafiğin yassılaştırma/yassı tutma” olarak tanımlanan ve önümüzdeki yaz mevsimi içerisinde pandemiyi kontrol altına alınıp etkilerinin en aza indirildiği durumdur. Buna göre Mayıs ayında sektörel olarak bazı işyerlerinin çalışma kısıtları gevşetilir ve sokağa çıkma sınırlandırmaları ortadan kalkar. Yaz içerisinde ise tüm işyerleri çalışmaya başlar ancak yeni bazı kurallar sıkı şekilde uygulanıp takip edilir. Sosyal mesafeyi koruma başta olmak üzere, yaşlılara yönelik kısıtlar, yurtdışından uçuşların kısıtlanması ve yurtdışından gelenlere karantina uygulaması devam eder.

Covid-19'a yönelik geliştirilen aşının sonbaharın sonunda ve 2021 yılının başı ile birlikte ülkemizde de sıklıkla yaygınlaşması ve önceki dönemde edinilen dersler ile birlikte daha iyi bir sonbahar/kış mücadelesi yürütülür ve bu dönem kısmi kısıtlamalar ile geçerli. Ülkesel bazda bir sokağa çıkma yasağı uygulamasına gerek kalmaz ancak bölgesel çaplı karantinalar uygulanarak ve dönemsel bazı kısıtlar ile bu süreç atlatılır. Hükümet gerek kamu maaşlarından yapılan kesintiler gerekse de dönem içerisinde alacağı dış yardımlar ile ödemelerine sadık kalmaya çalışmış, özel sektöre sınırlı derecede destek verebilmiştir. Ancak herhangi bir sosyal patlamaya sebebiyet vermeden süreç atlatılır.

Ülkeden ayrılan yabancı işgücü ve öğrencilerin yaz sonundaki geri dönüşü sınırlı miktarda olsa da bazı sektörlerin hayat bulmasına yardımcı olur. Türkiye ve Güney Kıbrıs bizden daha ciddi şekilde salgınla etkilenmiştir. Özellikle Türkiye'den uçuşlara yönelik kısıtlamalar bir süre daha devam eder, Güney ile kapılar ise Ağustos ayında tekrar açılmış ve esnaf için bir rahatlama sağlamıştır. Turizm sektörü için 2020 kayıp bir yıl olarak kayıtlara geçer ve sınırlı miktarda Casino turizmi ile çeşitli şekillerde hayat bulmaya çalışmaktadır. Turizm sektörünün 2021 yılı planları minimal düzeyde olmakla birlikte, sektörün yeniden toparlanması 2022 yılını bulacaktır. İnşaat sektörü dövizdeki yükseliş ve belirsizlikler dolayısı ile büyük yara almıştır. 2021 yazı ile birlikte bir toparlanma beklenmekte birlikte kriz öncesi seviyelerine dönüşü daha fazla zaman alacaktır.

Hedef Durum Senaryosu	
Pandeminin Süresi	Yaz ayları ile son bulur
Aşı/Tedavi	2020 yılında Kıbrıs'ta
Kış Dönemi Pandemisi	Sınırlı yayılım gösterir, bölgesel karantinalar
Türkiye	Yaz döneminde normalleşmeye geçer
Güney Kıbrıs	Ağustos ayında kapılar açılır
Uluslararası Seyahat	Yaz ortası tekrar başlar
Kamu	Maaşlar 5-6 ay kesintili ödenir
Ticaret Politikaları	Yerli üretime destek Az sayıda gümrük fonlarının azaltılması
Bankacılık/Finans	Sektör aynen korunur
Hanehalkı Geliri	%15 daralma

2. İyimser Durum Senaryosu:

Bu senaryo Hedef Durum Senaryosu ile benzeşmekle beraber, farklı olarak mevcut pandemiyi kontrolü daha başarılı şekilde yürütülüp Nisan ayında sektörel olarak özel sektörün çalışmaya başlaması sağlanır, Mayıs ayı başı itibariyle de tüm sektörler normal hayata döner. Türkiye pandemiden beklenenden daha kısa sürede ve daha az etkilenecek kurtulmuş ve yaz içerisinde iki ülke arasındaki uçuşlar başlamış, yaz sonu ile de herhangi bir kısıtlamaya gerek kalmadan ulaşım sağlanabilmiştir. Türkiye bu dönemde iki ülke arasındaki imzalanmış ekonomik protokollere bakılmaksızın ekonomiyi canlandırmak amacıyla yeni bir yardım paketi devreye koymuş ve gerek kamu gerekse de özel sektör için hızlı bir destek sağlayabilmiştir.

Hedef durum senaryosundan yine farklı olarak sonbaharın gelişimiyle birlikte beklenen derecede bir salgın ortaya çıkmamış, herhangi bir bölgesel karantina ve önemli boyutta kısıtlamaya gerek kalmadan kış dönemi sorunsuz atlatılmıştır. Beklenenden fazla sayıda yabancı işgücü ve öğrenci geri dönmüş, Güney Kıbrıs ile kapıların Ağustos'ta açılması esnaf için büyük fayda sağlamıştır. Turizm göreceli olarak Casinolara yönelik bir hareketlenme yaşamakla beraber, yılbaşı paketleri ile yılı boş geçmemeyi hedef almıştır.

İyimser Durum Senaryosu	
Pandeminin Süresi	Yaz ayları ile son bulur
Aşı/Tedavi	Sonbaharda Kıbrıs'ta
Kış Dönemi Pandemisi	Bireysel az sayıda vaka
Türkiye	Az etkilenecek yazda normalleşir
Güney Kıbrıs	Ağustos ayında kapılar açılır
Uluslararası Seyahat	Yaz ortası tekrar başlar
Kamu	Maaşlar 4-5 ay kesintili ödenir
Ticaret Politikaları	Yerli üretime destek sağlanır, Gümrük fonları azaltılır
Bankacılık/Finans	Sektör aynen korunur
Hanehalkı Geliri	%10 daralma

3. Kötü Gidişat Senaryosu:

Bu senaryoda hedef durum senaryosunda farklı olarak Türkiye’de Covid-19 mücadelesi ve sınırlamalar daha uzun süre devam etmiş ve nerdeyse tüm dünyada ve ülkemizde de sonbaharın gelişi ile birlikte pandemi etkisini yeniden göstermiştir. Aşını bulunması ve yaygınlaşması beklenenden daha geç olmuş ve bugün yaşadığımız işyerlerinin kapatılması, sosyal mesafenin korunması kuralları ile gerek geniş çaplı gerekse de bölgesel tam karantinalar 2020 yılının kış aylarında yeniden gündeme gelmiştir. Uluslararası uçuşlar yaz içerisinde başlamakla beraber, kış aylarında yeniden durma noktasına gelir, yurtdışından gelen kişilere sınırlamalar ve karantina zorunluluğu tekrar başlar. Türkiye’nin finansal yardım paketleri ya beklenenden daha sınırlı olur ya da nerdeyse hiç olmaz.

Yaz aylarında yaşanan kısa süreli normalleşme özel sektöre nefes aldırır da kısıtlamaların geri gelmesiyle birlikte özek sektör büyük darbe almıştır. Turizm ve eğitim sektörleri en fazla etkilenen sektörlerin başındadır. Ülkeye dönen az sayıda öğrenci yeniden yurtdışına döner, yabancı işçilerin büyük çoğunluğu artık tekrar geri dönmek üzere ülkeden ayrılır. Güney Kıbrıs ile geçişler Ekim ayında açılmış olmasına rağmen kışta belirsiz bir süre için tekrar kapatılır. Birçok küçük esnaf iflas etme noktasındadır, büyük ve orta ölçekli işletmeler durma noktasına gelmiştir. Tekrardan normale dönmemiz 2021 ilkbaharını bulacaktır ancak arkada bırakılan hasar büyüktür.

Kötü Gidişat Senaryosu	
Pandeminin Süresi	Yaz ayları ile geçici durulma
Aşı/Tedavi	2020 sonunda Kıbrıs’ta
Kış Dönemi Pandemisi	Tekrar büyük ölçekli yayılım, sokağa çıkma sınırlamaları, işyerlerinin kapanması ve karantinalar
Türkiye	Kötü etkilenir, kışta yeniden kapanma
Güney Kıbrıs	Ekim ayında kapılar açılır ve kışta tekrar kapanır
Uluslararası Seyahat	Yaz ortası geçici olarak tekrar başlar ve kışta tamamen durur
Kamu	Maaşlar kesintili ödenir, yaz sonuna kadar herkese asgariden fazla sabit maaş
Ticaret Politikaları	Yerli üretime destek Belli ürünlerdeki Gümrük fonları arttırılır
Bankacılık/Finans	Bankaların piyasaya sağladığı nakit (kredi vs) %25 oranında azalır
Hanehalkı Geliri	%25 daralma

4. Korkunç Senaryo

Bu senaryoda pandemi hem ülkemizde hem de dünyada kontrol edilemez bir noktadadır ve yaz mevsimin gelişi de büyük bir etki göstermez. Aşının bulunması ve yaygınlaşması beklenenden daha uzun sürer. Sokağa çıkma sınırlandırmaları yaz boyunca da devam eder ve birçok işyerinin yeniden açılması, insanların sokağa çıkması 2021 yılını bulur. Turizm, eğitim, restorancılık ve hizmetler gibi birçok sektör oldukça kötü etkilenmiştir. Türkiye’den alınan destekler ve devletin kaynakları kısa sürede herhangi bir pozitif etki yaratmaktan uzaktır. Normalleşme 2021 yılının ilkbaharında başlar ancak birçok sektör olumsuz etkilenmiş, birçok özel işletme batmıştır.

Korkunç Senaryo	
Pandeminin Süresi	2020 yılı boyunca devam eder
Aşı/Tedavi	2020 sonunda Kıbrıs'ta
Kış Dönemi Pandemisi	Pandemi hiç ara vermeden devam eder
Türkiye	Çok kötü etkilenir, tüm yıl sürer
Güney Kıbrıs	Kapılar en erken 2021 baharında açılır
Uluslararası Seyahat	2021 yılında normale döner
Kamu	Maaşlar kesintili ödenir, 2021 yılı sonuna kadar herkese sabit asgari maaş
Ticaret Politikaları	Kamuya gelir yaratmak için Gümrük fonlarının tümünde artış
Bankacılık/Finans	Bankaların piyasaya sağladığı nakit (kredi vs.) %35 oranında azalır
Hanehalkı Geliri	%35 ve üzeri daralma

Özet Tablo

	Hedef Durum Senaryosu	İyimser Durum Senaryosu	Kötü Gidişat Senaryosu	Korkunç Senaryo
Pandeminin Süresi	Yaz ayları ile son bulur	Yaz ayları ile son bulur	Yaz ayları ile geçici durulma	2020 yılı boyunca devam eder
Aşı/Tedavi	2020 yılında Kıbrıs'ta	Sonbaharda Kıbrıs'ta	2020 sonunda Kıbrıs'ta	2020 sonunda Kıbrıs'ta
Kış Pandemisi	Sınırlı yayılım gösterir, bölgesel karantinalar	Bireysel az sayıda vaka	Tekrar büyük ölçekli yayılım, sokağa çıkma sınırlamaları, işyerlerinin kapanması ve karantinalar	Pandemi hiç ara vermeden devam eder
Türkiye	Yaz döneminde normalleşmeye geçer	Az etkilenerek yazda normalleşir	Kötü etkilenir, kışta yeniden kapanma	Çok kötü etkilenir, tüm yıl sürer
Güney Kıbrıs	Ağustos ayında kapılar açılır	Ağustos ayında kapılar açılır	Ekim ayında kapılar açılır ve kışta tekrar kapanır	Kapılar en erken 2021 baharında açılır
Uluslararası Seyahat	Yaz ortası tekrar başlar	Yaz ortası tekrar başlar	Yaz ortası geçici olarak tekrar başlar ve kışta tamamen durur	2021 yılında normale döner
Kamu	Maaşlar 5-6 ay kesintili ödenir	Maaşlar 4-5 ay kesintili ödenir	Maaşlar kesintili ödenir, yaz sonuna kadar herkese asgariden fazla sabit maaş	Maaşlar kesintili ödenir, 2021 yılı sonuna kadar herkese sabit asgari maaş
Ticaret Politikaları	Yerli üretime destek Az sayıda gümrük fonlarının azaltılması	Yerli üretime destek sağlanır, Gümrük fonları azaltılır	Yerli üretime destek Belli ürünlerdeki Gümrük fonları artırılır	Kamuya gelir yaratmak için Gümrük fonlarının tümünde artış
Bankacılık/Finans	Sektör aynen korunur	Sektör aynen korunur	Bankaların piyasaya sağladığı nakit (kredi vs) %25 oranında azalır	Bankaların piyasaya sağladığı nakit (kredi vs.) %35 oranında azalır
Hanehalkı Geliri	%15 daralma	%10 daralma	%25 daralma	%35 ve üzeri daralma